

Mitruly Miklós

KARÁCSONYI KÁNTÁLÁS KRASZNÁN

Szülőfalum, a Szilágy megyei Kraszna paraszti társadalmának életében a legnagyobb, legbensőségesebb, legmeghittebb s legemlékezetesebb egyházi ünnep kétségtelenül a karácsony. S hogy emberemlékezet óta ez, abban amellet, hogy a szorgos mezei munkák befejeztével több idő fordítható ünneplésre, mint húsvétkor és pünkösdkor, s az időben közeli szőlőszüretnek, illetve újborteljesítésnek és a megkezdődött disznóvágásoknak köszönhetően az ünneplés anyagi feltételei is bőségesebben adóttak, mint máskor, valamint amellet, hogy az ajándékozások java része is a karácsonyhoz kötött, nem elhanyagolható szerepet játszott és játszik a kántálás. A kántálás ugyanis – miként a hatvanas években megkérdéztet idős férfiaktól és nőktől megtudhattam – igen eleven szokás volt a századforduló táján, s immár több mint fél évszázados emlékeim, élményeim és újabb vizsgálódásaim szerint élő hagyomány azóta is, mind a mai napig.

Csodálatos élményt nyújt a kántálás – különösen ha mindent fehér hótakaró borít – kántálóknak (*kántásoknak*) és megkántáltaknak egyaránt, úgyszintén azoknak is, kik az udvarra kiállva hallgatják karácsony éjszakáján a falu öt-hat, de akár több pontján is ugyanazon időben felcsendülő, gyermekek és felnőttek, nők és férfiak ajakáról szárnyra kelt éneket.

Éjfél van. Mindenki, aki nem kántál, már rég ágyba került, a gyermekek alszanak, vagy csak mímelik az alvást. Álomba szenderült az egész napos készülődéstől fáradt sok felnőtt is. Csend van, kialudtak a lámpák, csak a tűzhelyen fortyogó-rottyogó töltött káposzta alatt égő fahasábok pattogása, duruzsolása hallszik, csak a *tüszej*, *spór* ajtajának szellőzőnyílásain kiszűrődő tüzláng vet némi derengő fényt a házban. Ám aki ébren van, hallja: a református templom tornyában megszólal a harang, s harangozás után felhangzik, messzeszállón, a vegyes ifjúsági énekkar négyzólamú, régebb csak férfiak unisono éneklésében a *Csendes éj*, utána még két-három karácsonyi egyházi ének, a *Krisztus Urunknak áldott születésén*, *Szívünk vígsággal ma bétölt*, *Dicsőség az Istennek*, *A próféták elhallgattak*. De hallga csak: a baptista („hívó”) imaház előtt ugyanakkor zendít rá a fúvószenekaruk „az Úrjézus születésével kapcsolatos gyülekezeti énekek” egy-két dallamára.

Így kezdődik – már néhány évtizede – a kántálás, s tart egészen pirkadatig, de már kisebb létszámú csoportok házaló örömhirdetéseként. Hol

itt, hol ott csikordul meg az utcaajtó, s egy-egy ház ablaka alatt vagy a konyhaajtó előtt halkan toporgó-neszező kántálók énekszavára nem sokáig kell várniuk a bennlévőknek. Egy-egy előbb említett egyházi, illetve gyülekezeti ének után a baptisták egy „igeverset” mondanak el, amely nem feltétlenül a betlehemi történet valamelyik mozzanatát eleveníti fel, hanem Krisztus eljövételének céljára világít rá (például: Lukács 19,10, János 3,16); a reformátusok énekét pedig egy vagy két rigmus követi, két különböző személy, de sohasem a meglátogatottak legény fia vagy a házileány szeretője elmondásában. Ha csak egy rigmus hangzik el, az mindig komoly hangú, az isteni kisedet születésére, születésének körülményeire emlékeztet, illetve karácsony ürügyén jókívánságokat tolmácsol. Ezt követheti, és mindig csak követheti, a tréfás-humoros-játékos – felnőtt kántálók esetén nem komolyan vett – adománykérés.

Még véget sem ér az éneklés, a felkeresett házban kigyúlnak a lámpák, s az utolsó szöveg elhangzása után kiszól a családfő, megköszöni a megtiszteltetést (miután a baptisták nyomban mennek is tovább), szíves szóval be is hívja a református kántásokat, s a kézügyben lévő boros- vagy pálinkásüvegből az ugyancsak előkészített poharakba italt töltve megkínálja őket. Mindnyájan felveszik a poharakat az asztalról, s a kántálók legidősebbje vagy a legarravalóbb személy emígy szól: „Adja isten, hogy sok karácsonyt érzünk erőben, egészségben és boldogságban!” Koccintanak és felhajtják poharaikat. Ezután diós és mákos kaláccsal, avagy sóstésztával (tepertős pogácsával) kínálja meg a gazda vagy gazdasszony a kántásokat. Elfogyasztva a tésztát, sorra elköszönnek, mondván: „Boldog karácsonyi ünnepeket továbbra is!” – s távoznak.

A felnőttek fennebb vázolt kántálásától bizonyos vonatkozásokban eltér a még nem konfirmált nagyobbacska gyermekeké. Ők később indultak, s később is fejezték be a házalást. Egymás szüleinek, a szomszédoknak, közeli rokonoknak megkántálásakor többnyire nem az említett egyházi énekeket énekeltek, hanem a *Kicsiny Betlehemben megzendült az ének* s a *Mennyből az angyal lejtött hozzátok* kezdetűeket. Az éneklés után mondtak ők is egy-egy rigmust, esetleg a felnőttek köszöntőinek egyik-másik könnyebben elsajátítható szövegét (például: 2., A, 7.), de leggyakrabban beérték saját mondókáikkal, egyaránt emlékezve Jézus születésére, és figyelmeztetve a háziakat, hogy elvárják a pénzadományt (pl. 13.). Ének és szövegmondás után a gyermekeket is beinvitálták, tésztával, kaláccsal kínálták, s almával, dióval, pénzzel ajándékozták meg őket. Mindez azonban már csak múlt időben mondható el. Évtizedek óta nem

járnak külön gyermekcsoportok kántálni, ami azonban nem jelenti azt, hogy a gyermekek teljesen kimaradtak volna a kántálásból. Nagyobb testvéreikkel vagy/és szüleikkel – amazok hívó szavára vagy saját kezdeményezéséből – nemegyszer ők is felkerekednek, s fújják tele tüdővel az éneket. A kisebb gyermekek ebből többnyire kirekednek, ám a karácsony az ő szereplésükre is ad alkalmat: kántálás helyett karácsony első napján – felkeresve nagyszüleiket vagy keresztszüleiket, a közeli rokonokat – rigmust mondanak (13–14. számú), természetesen ezúttal sem marad el a honorálás: gyümölcs, tészta, pénz a jutalmuk.

Miként az eddigiekből is kiderült, kántáláskor verses köszöntőket, rigmusokat is szokás mondani. Ezeknek szövegét, illetve szövegváltozatait – már amelyeket sikerült megörökítenem – több alkalommal jegyeztem le. Hatot még 1947 januárjában, iskolai feladatnak téve eleget, tizenhatot jóval később, 1966 januárjában és júliusában, illetve 1967 és 1968 januárjában. A tizenhat közül egy, a 3. számú, szó és betű szerint egyezik a húsz évvel korábban lejegyzett szöveggel; négy alig különbözik amazoktól („szent karácsony” – „e karácsony”, „le is fagyott” – „meg is fagyott”, „én is itt vagyok” – „lám én is itt vagyok”, „eljártam” – „bejártam”, „most hozzátok” – „t hozzátok”); egy ellenben, a 2. számú, jelentékeny többletet mutat egy korábbi változatához viszonyítva, noha mindkettő ugyanazon adatközlőktől származik; kettő csekély mértékben eltérő variánsa ugyanazon rigmusnak – a 10. számúval képviselt – rövidebb és jelentékenyen, hat sorral (7–12.) bővült változata a hatvanas években előkerült mondókának, érdekes módon ez utóbbi esetben is a később lejegyzett szöveg a terjedelmesebb, bár szintén egyazon személy mondotta el mindkét változatot, mindössze egy fél év intervallummal; végül pedig hat szöveg – a 4, 7, 11–14. számú – invariáns.

Figyelembe véve, hogy egy rigmusszöveget háromszor is lejegyeztem, s hogy az egyik korai szöveg, az 1. számú, szintén invariáns, összesen tizennégy szövegtípus került elő, amelyek közül az utolsó kettő gyermekrigmus. Minden egyes szöveg hagyományos módon, legtöbbször idősebbektől, szülőtől, testvérbátyától, legénycimborától sajátított el, de kivételes esetként fiatalabbaktól is, ám mindenképp a szóbeliség útján.

Miként 1994 októberében tájékozódhattam, a tizennégy szövegtípus döntő többsége manapság is ismeretes, mindössze háromról – az 1, 10 és 12. számúakról derült ki, hogy teljességgel ismeretlenek. De vajon mennyire (voltak) összetevői Krasznán kívül a karácsonyi néphagyományoknak? Erre a kérdésre sajnos nem tudok pontos, kimerítő választ adni.

Három kiadvány, a Makkai Endre és Nagy Ödön szerkesztésében 1939-ben megjelent *Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez* című gyűjtemény, Faragó József 1947-ben nyomdafestéket látott *Betlehemezők és kántálók Pusztakamaráson* című munkája és Seres András 1984-ben kiadott kötete, a *Barcasági magyar népköltészet és népszokások* alapján azonban biztosan állíthatom, hogy a 3, 5, 7, 8, 9, 11, 13. számú szövegek változatait részben vagy egészben közölték hol egyik, hol másik Szatmár, Máramaros, Szilágy, Bihar, Kolozs, Fehér, Maros, Hargita, Brassó megyei helységekből, részint felnőttek, részint gyermekek rigmusaiként. (Lásd: Makkai–Nagy 19, 31, 40, 95, 110, 122–123, 132, 149, 157, 161–162, 164, 170, 176, 183, 196; Faragó 65; Seres 357, 359.) A többiek szélesebb körű elterjedéséről ellenben egyelőre nincs tudomásom.

A tizennégy szövegtípus tartalmilag meglehetősen változatos. A vallásos, komoly mondanivaló és tartás felől a merőben profán, humoros-játékos felé haladva öt csoportba sorolható, az alábbiak szerint:

I. Az ünnepi alkalomhoz illő tisztán vallásos mondanivaló: az evangéliumokból ismert történetre emlékeztetés, a hozzá fűződő öröm és hálaérzet kinyilvánítása (1–4, 13. számú szöveg).

II. Pár sorban vagy pár szóval megemlékezve karácsony megérkezéséről, Jézus Krisztus születéséről, azzal egyenrangú szándék: jókívánások megfogalmazása, mégpedig vagy elvontan és röviden („Áldja meg az isten e háznak gazdáját, / cselédjével együtt kedves gazdasszonyát!” – 5. sz.), vagy konkrétan és részletezően, miként az újévi köszöntőkben és más szokáshagyományokban („Kolbász alatt nyögiön a vén kakasülő, / bőségben teremjen búza, málé, szőlő! / Lombos farkú bornyú tíz, húsz az udvaron, / csikó, birka, tinó járjon az ugaron!...” – 6. sz.).

III. Jézus születését, karácsonyt vagy egyszerűen az innepet-ünnepet említve a betlehemes játékokban s egyéb jeles napi köszöntőkben gyakori mozzanattal rokonítható adománykérés: nyílt felszólítás („Adjanak egy garast...”), avagy csupán célozgatás („Ugye tehát megérek egy jó pipa dohányt”) formájában, humoros hatást kiváltó szövegekben (7–8, 13. sz.).

IV. Mellőzve bármiféle vallásos tartalmat, egy szóval sem említve sem karácsonyt, sem ünnepet, a pénzbeli adományozás, illetve itallal való megkínálás elvárása az egyetlen, kizárólagos mondanivaló. Megfogalmazódhat minden kertelés nélkül („Azért jöttem tihozzátok, / tudom, hogy van pálinkátok...”; „Aki az én... mondókámat pénz nélkül bocsátja, / kívánom, hogy tegye fel azt a kalapot, / amelyet a kajla a barázdába ha-

gyott.”), de félreérthetetlen célzásként is („Bort sem ittam még ma, kupát hármat, négyet, / de mostan meginnék éppen huszonnégyet.”). (9, 11. sz.)

Nagyon-nagyon ritka, az általános és kötelező szokással merőben ellentétes esetben, ha semmiféle fogadtatásban, még egy köszönetben sem részesülnek a kántálók, elhangozhat csúfondáros, negatív tartalmú kívánság is. Talán éppen azért, mert az ilyesmi rendkívül szórványosan, elvértve fordult elő, itt említendő mondókát csak egyet találtam, még a század elejéről fennmaradottat (12. sz.).

Íme a szövegek:

1947. január, id. Mitruly Ferenc, 57 éves

1. Egy csillag tetszett fel valamikor régen,
és ugyan sietett keresztül az égen.
Egy angyal utána a pásztorokhoz mégyen,
megmondá, a csillag mire való légyen.
Késedelem nélkül hogy ők induljanak,
ezen csillag után, s ugyan vigyázzanak,
ahol a csillagnak léssen megállása,
ott lesz Máriának Betlehemben szállása.
2. A. Halandó embertársaim, kik itt jelen vagytok,
egy pár pillanatra reám hallgassatok.
Krisztus születését mondom el tinéktek el,
melyet ma minden keresztyén örömmel ünnepel.
Keletről virradni kezdett, és egy csillag került,
melynek fényétől világosság derült.
Tudjátok, e csillag kinek a csillaga,
melynek fényétől annyi sok lámpa meggyullada?
Minden kétség nélkül a csillag Jézusé,
melyért áldasson szent neve örökkön-örökké!

1967. január, id. Mitruly Ferenc, 77 éves

2. B. Halandó embertársaim, kik itt jelen vagytok,
reám egy-két pillanatig, kérlek, hallgassatok.
A Jézusnak születését mondom tinéktek el,
melyet ma minden keresztyén örömmel ünnepel.
Mi volna illőbb ily napon, mint hogy imádjuk azt,

szívből, lélekből, kitől jön e szent égi malaszt.
 Keletről virradni kezdett, és egy csillag derült,
 melynek fényétől mindenütt világosság terült.
 És e csillag tudjátok-e, kinek a csillaga,
 melynek fényétül ennyi sok lámpa meggyullada?
 Minden kétségen kívül a csillag Jézusé,
 melyért áldassék szent neve örökkön-örökké.
 Hanem mint a jó csemete, úgy nő e tudomány,
 mely isten tiszteletére legdrágább adomány.
 Hanem azért, hogy ti reám hallgattatok,
 szálljon áldás tireátok, isten már hozzátok.

1947. január és 1967. január, id. Mitruly Ferenc

3. E háznak érdemes lakóit halljátok:
 karácsony hajnala virrada reátok.
 Nosza, álmotokból frissen ébredjetek,
 isten fegyverével jól felöltözzetek,
 Jézust a jászolba keresni menjetek,
 így léssen ő néktek rég várt vendégeitek,
 amire az isten segítsen titeket!

1967. január, ifj. Mitruly Ferenc, 42. éves

4. Jó reggelt kívánok, gazda és gazdasszony,
 örömet hirdetek nektek e nagy napon.
 Megszületett az Úrjézus ezen az éjjelen,
 hogy minden embernek békessége legyen.
 Nyissátok meg tehát szívetek ajtaját,
 hadd találjon benne az Úrjézus lakást!
 Akkor lesz e házba béke és szeretet,
 ha itt lakik az Úrjézus veletek.

1947. január, id. Mitruly Ferenc

5. Áldom és dicsérem a Seregek Urát,
 hogy megadta érnünk szent karácsony napját.
 Áldja meg az isten e háznak gazdáját,
 cselédjével együtt kedves gazdasszonyát!

1967. január, ifj. Mitruly Ferenc

6. Eljött a karácsony hegyes paripával,
téli hideg széllel, zúzmaradott szájjal,
a kis Jézuskával, aki ma született,
akinek nevében kívánom tinéktek:
Kolbász alatt nyögjön a vén kokasülő,
bőséggel teremjen búza, málé, szőlő!
Lombos farkú bornyú tíz-húsz az udvaron,
csikó, birka, tinó járjon az ugaron!
A mi gazdurunknak ha bánata vagyon,
van neki jó bora, tüsse véle agyon,
hogy az ő bánata messze Afrikába fusson,
és ott a homokba koldusbotra jusson.
Szívemből kívánom mindezeket néktek,
kívánok továbbra kellemes ünnepet.

1967. január, id. Mitruly Ferenc

7. Eljött már karácsony borzos szakállával,
kiszakadt a csizmám, nem győzöm szalmával.
Adjanak egy garast, akár egy petákat,
hogy vettessek alá egy fertelmes tákot.

1947. január, id. Mitruly Ferencné Dézsi Borbála, 55 éves

8. Iminusz, szerbusz, én is itt vagyok,
úgy fázik a lábom, talán le is fagyott.
Talán az innepet még fel sem is áldám,
ne láss ilyen csudát első ember, Ádám.
Én vagyok a híres Héres darabontja,
Kurtánusz kovácsnak vasverő inasa.
Bejártam Ázsiát, Nagybándiburgiát,
hétszer is fohásztam a Filózon fiát.
De ti még nem tudjátok, hogy ki légyek én,
de megmondanák a tavaszi legyek,
kik engem ismernek oly híres vitéznek,
hogy kilenc híján megfelelnek tíznek.
A minap is egyet a sárba kevertem,

magam számára gyakran pofon vertem,
ő is engem huszannégyszer a földre hányt,
ugyi tehát megérek egy pipa dohányt.

1967. január, ifj. Mitruly Ferenc

9. Azért jöttem tihozzátok,
tudom, hogy van pálinkátok.
Hiába is tagadjátok,
mer láttam, mikor hoztátok,
az ág fejibe dugtátok.

1967. január, id. Mitruly Ferencné Dézsi Borbála, 75 éves

10. Jó reggelt, uraim, meg se ijedjeteK,
tőlem, tanulótl semmit se féljeteK.
Tanuló a nevem, azt nem is tagadom,
vitéz fickó vagyok, bizonyosan tudom.
Nézd hát asszonyom, személyem, csillagom,
ki, ha urad volnék, szeretnél is nagyon.
Minden olá faluba egy olá pap vagyok,
ki nappal beszarikál, éjjel lopni vagyok.
Egyszer egy olá pap kecskémel elszalada,
ki érte egy pénzt sem ada.
Panaszlék is neki, de nemigen fogadá,
– Dute futuz Marci! – jól oldalba húzám.
Aki az én mesémet végig meghallgatja,
és a mondókámat pénz nélkül bocsátja,
kívánom, hogy tegye fel azt a kalapot,
amelyet a kajla a barázdába hagyott.

11. Állj félre, barátom, hogy én is beszéljek,
még ilyen legénytől, mint te, nem is félek,
helyén van az eszem, nem ettem vadmeggyet.
Bort sem ittam még ma, kupát hármát, négyet,
de mostan meginnék éppen huszonnégyet.

12. Ó te szeginy Szántó Pál,
midőn semmit sem adtál,

legyen minden gazdagságod
egy nagy lyukas fatál.

1968. január, ifj. Mitruly Ferencné Boros Ágnes, 42 éves

13. Én kicsike vagyok, szólani se tudok,
mégis az istennek dicséretet mondok.
Nyissátok meg, egek, mennyország kapuját,
hadd lássam meg én is a kicsi Jézuskát!
Zörgetik a kócsot, pénzt akarnak adni,
ha egy garast adnak, el se fogom venni,
de ha egy lejt adnak, meg fogom köszönni.

14. Én kis morzsa, gyenge morzsa,
nem jártam még iskolába,
mégis tudom azt az egyet,
hogy a Jézus ma született.

A felnőttek rigmusainak – szövegtípusoktól függetlenül – gyakori, de nem nélkülözhetetlen záradéka volt: „Elmondám”, illetve

Elmondám, nincs bundám,
mert nem hagyott nagyapám.

A bemutatott szövegekkel kapcsolatban érdemesnek tartom megjegyezni az alábbiakat:

a. A mondókáknak csaknem felében előforduló régies igealakok, mint például a *mégyen, légyek, vagyon, megmondá, elszalada, panaszlék*, a legidősebbek nyelvében sem használatosak, gyermekkorukban sem éltek velük. Az őket megőrző verses szövegek tehát régibb keletű hagyományok.

b. A 8. rigmusban fellelhető, elhomályosult értelmű *Héros*, valamint a *Vulcanusból* lett *Kurtánusz*, a feltehetőleg nagy *Brandenburgiából* származtatható *Nagybándiburgia*, a *filozófia* – népi etimológia vagy szándékosan tréfás fordítás folytán – *Filózon* fiaként való említése arra vall, hogy a köszöntők egyike-másika az egykori diákköltészetből eredeztethető.

c. A 10. szövegről bátran feltételezhetnők, hogy eredetileg merőben másféle alkalomra szánt mulattató funkciójú mondóka volt, ha nem volna

tudomásunk a betlehemes játékok nagy részében igen jelentős szerephez jutó, jellegében rokonítható jelenetről, a pásztorok mókázásáról. A kecskelopás elbeszélése során használt *beszarikál* – minden durvasága ellenére is – említésre méltó nyelvi lelemény. Alapszava a ‘templom’ jelentésű román népnyelvi – fonetikusán írott – *beszerika*, amelyből a magyar szóképzés lehetősége szerint lesz *ige*, miközben a második magas magánhangzót mélyhangú váltja fel, s ezzel az azonos hangzású magyar szó jelentése társul az igéhez. Ugyanitt a *Dutyé futuz Marci* a ‘menj, b... meg anyád’ jelentésű román szitkozódás természetesen ható átvétele, de eltorzultan, a fogyatékos román nyelvtudás és a hangzás hasonlósága folytán, vagy valamely ok, körülmény közbejátszásának tulajdonítható szándékos változtatás következtében az eredeti *mă-ti* helyett a magyar *Marci* személynévvel.

A kántálásról szólva beszélnünk kell arról is, hogy kikből állt s áll össze egy-egy kisebb-nagyobb csoport, s kikhez látogattak és látogatnak el.

Bár a falu kis számú román, ortodox vallású lakosainak karácsonyi szokásaival régebb nem foglalkoztam, csak ez év októberében kérdeztem meg egy-egy idős román férfit és nőt, amikor már csak az egykori kántálásról szólhattak, mert a szokás náluk kiveszett, annak érdekében, hogy teljesebbé váljon a kép, hadd iktassam ide, amit tőlük megtudhattam. A felnőttek vagy családi-rokonsági alapon keresték fel egymást, nők és férfiak együtt; vagy fiatal házasemberek s legénycimborák kántálták meg a rokonokat, barátokat, illetve azokat a lányos házakat, ahova valamelyik legény udvarolt. A gyermekek a legközelebbi rokonokon kívül a szomszédokhoz is elmentek, még ha magyarok voltak is. Felnőttek és gyermekek egyaránt az *O ce veste minunată* kezdetű éneket énekelték, rigmust is mondtak. (A megkérdezettek nem tudták felidézni.) Fogadtatásuk a reformátusokéhoz volt hasonló.

A baptistáknál korbeli megkülönböztetés nincs, de inkább a fiatalok, a 15–35 év közöttiek járnak kántálni, szabad csoportosulásban, nők és férfiak, tekintet nélkül a családi állapotukra. Előfordul, hogy az énekkar tagjai együtt, négy szőlamban énekelve kántálnak. A kántálás mindenképpen önkéntes vállalkozás. Felkeresik a gyülekezethez tartozó betegeket, nevelő szándékkal a „visszaeső bűnösöket”, „rokon feleiket”, a jó ismerősöket, s nem csupán a baptistákat, énekelnek a kórház és aggmenház előtt, megkántálták az orvosokat, olykor a rendőrörs parancsnokát is. Román helyeken a gyülekezeti énekek román szövegeit énekelték.

A református ifjúsági énekkar a toronybeli kántálás befejeztével a lelkeszt tiszteli meg, s egy kis „agapé”, szeretetlakoma – néhány presbiter és idősebb asszony kíséretében – az aggmenházat keresik fel, ahol is egy, a bibliában jártasabb presbiter szól a karácsonyi történetről, s kiosztják a magukkal vitt szeretetsomagokat. Ezután mint énekkar feloszlik, ki tovább folytatja a kántálást, immár más csoportosulásban, ki pedig hazamegy. Miután a toronyban elhangzanak az énekek, a különböző alapon szerveződő csoportok is megkezdik tevékenységüket.

A legénycimborák egymás szüleit és szeretőik családját, a baráti vagy szomszédosági alapon társuló fiatal házasemberek a szülők, közeli rokonok, jó barátok házáat, fiatal házaspárok a szülőket, legközelebbi rokonokat, komájukat, szomszédokat kántálják meg. Egy-egy család férfi- és nőtagjai, beleértve a nagyobbacska gyermekeket is, akik már tudnak szépen énekelni, esetleg egy szomszéd családdal együtt a szomszédokhoz látogatnak el. A szomszédok lehetnek bármilyen vallásúak és nemzetiségűek, nem kerülnek el őket.

Amennyire élő hagyomány a kántálás, éppannyira nincs hagyománya a betlehemezésnek. 1889-ben, illetve 1891-ben született édesapám és édesanyám, noha egész kötetre rúgó néphagyomány megőrzői voltak, s megélték nyolc évtizedet, soha, egyetlen szóval sem említették, hogy Krasznán lett volna betlehemezés; s 1966–1968-ban, amikor több idős személyt is felkeresve összegyűjtöttem szülőfalum szóbeli költői örökségét, mindössze egy 79 éves földműves férfi, idős Hajas Márton, egykori apátlan-anyakatlan szolgagyerek emlékezett arra, hogy 1897–1899-ben ötödmagával, 11–13 éves fiúkkal játszott betlehemest. Karácsony előtt egy hónappal kezdtek tanulni egy ács- és kőművesmestertől, aki a betlehemet is készítette, s akinek egyik fia is részt vett a játékban. A szereplők a következők voltak: huszárruhás beköszöntő, két angyal, fiatal és öreg juhász.

A betlehemezést ünnep szombatján kezdték el, s folytatták másnap a faluban, felkeresve a katolikus és református papot, a bárót és földbirtokosokat, kereskedőket, iparosokat, „jobb gazdákat”, a játékosok szüleit és rokonait; ünnep második napján a szomszédos falvakba is ellátogattak. Mindenütt bort töltöttek a kulacsukba, s azonkívül is megkínálták őket borral, pálinkával, kaláccsal, jobb helyeken egy-egy koronát is adtak. Adatközlőm szövegrészeket és énekeket idézett, de azok csak emlékfoslányok voltak, nem álltak össze egységes, jól megszerkesztett-felépített játékká. 1946 karácsonyán a református segédlelkész s egyben a helybeli egységes algimnázium tanára kezdeményezésére kísérlet történt arra,

hogy – feltehetőleg Hajas Márton akkor még teljesebb, összefüggőbb szövegismerete alapján – felélesszék a betlehemezést kisdíákok bevonásával, de a játék különösebben kedvező visszhangra nem talált, zilahi ötödikes gimnazistaként a karácsonyi szünidőre hazatérve magam sem szereztem tudomást róla. A folytatás már a következő évben elakadt, később sem újították fel, az sem szolgált ösztönzésül, hogy volt eset a betlehemes bemutatására a templomban, karácsony estéjén. Önszerveződő, házaló betlehemezés szem- és fültanúi a krasznaiak csak annak folytán lehettek, hogy a szomszédos és közeli román falvakból, Pecsejből, Bánból, Csizérből karácsony első és másodnapján ellátogattak Krasznára a betlehemmel, kecskével, kiugrató csillaggal, csengőkkel, kolompokkal felszerelt gyermekek, nagy zajt csapva járták az utcákat s kérezkedtek be – válogatás nélkül – a házakhoz. A falubeliek, ha nem is örültek nekik, többnyire befogadták, tésztával s pár lejjel ajándékozták meg őket.

